

Джеръм К. Джеръм
Философията и демонът

Отдавна е известно, че философията – това е изкуството да се понасят чуждите нещастия. Най-големият философ, за когото някога съм чувал, е една жена. Докарала я в лондонската болница с гангрена на крака. Лекарят я прегледал веднага. Той бил пряк човек.

- Трябва да се отреже кракът – казал ѝ той.
- Но не целият, нали?
- За съжаление – целият – отговорил лекарят.
- Няма ли друг изход?
- Това е единственият шанс за спасение.
- Е, какво да се прави, добре поне, че не е главата – казала жената.

Бедняците имат огромно предимство пред нас, обезпечените хора. Съдбата им предоставя безкрайни възможности да се упражняват във философия. Миналата зима присъствувах на благотворителна вечер за чистачките. След угощението ние се опитахме да ги поразвлечем, една млада дама, която се мисли за хиромантка, предложи да гледа на ръка. Но щом погледна първата протегната, похабена от труд длан, миловидното ѝ лице се помрачи.

- Очаква ви голяма неприятност – каза тя на възрастната жена.

Жената я погледна спокойно и се усмихна:

- Само една ли, мила?

– Да, само една – с готовност потвърди добрата предсказателка, – а после всичко ще тръгне гладко.

– Е да, в нашето семейство всички умират рано – промърмори старицата без сянка от огорчение.

Ние ставаме нечувствителни към ударите на съдбата. В сряда например бях на обед във вилата на един приятел. Влезе дванадесетгодишният му син и наследник и зае мястото си на масата.

- Е, какви са днес успехите ни в училище? – попита бащата.

– Всичко е наред – отговори момчето и със завиден апетит се зае с яденето.

– Никого ли не набиха? – продължаваше да го разпитва бащата и аз забелязах лукави пламъчета в очите му.

– Не, май че никого – след като помисли, каза надеждната издънка, лапайки печеното с картофи и после, припомняйки си, добави: – С изключение на мен естествено.

Когато демонът не иска да работи

Философията никак не е сложна наука. Основното ѝ правило е: каквото и да ви сполети – е все празна работа, стига сам да не ѝ придавате значение. Лошото е само, че в девет от десет случая това не ни се удава.

– Нищо не може да ми навреди – твърди Марк Аврелий – без съгласието на седящия мен демон.

Нещастието е в това, че на този наш демон не винаги може да се разчита. Много често той не се справя със своите задължения.

– Ти пак не слушаш и аз ще ти дам да разбереш – заплашва бавачката четиригодишния престъпник.

– Няма да ми дадеш – възразява малкият немирник, стиснал здраво с двете си ръце стола, – ето аз съм седиал.

Без съмнение неговият демон твърдо е решил, че нещастието в лицето на бавачката няма да му причини зло. Но нещастието – уви! – се оказва по-силно от демона и палавникът се убеждава сам в това.

Зъбът няма да ни боли, ако нашият демон (или, казано другояче, силната воля) се държи здраво за стола и твърди: това няма да го бъде! Но рано или късно демонът се предава и тогава ние вием от болка. Идеята е ясна и на теория тя е превъзходна. Вие с радост сте готови да я следвате. Внезапно вашата банка спира плащанията. Вие си казвате:

– Всъщност това няма значение.

Месарят и хлебарят обаче са на друго мнение и устройват в антрето ви скандал след скандал.

Пиете третостепенно вино, като си внушавате, че е отлежало шампанско. На другата сутрин черният дроб ви доказва обратното.

Нашият демон има добри намерения, но забравя, че това съвсем не е достатъчно. Познавах един убеден вегетарианец. Той доказваше, че животът на бедните щял да стане много по-лек, ако те преминат на вегетарианска диета. Възможно е и да е прав. Веднъж той събрал двацетина гладни деца и им предложил вегетарианска закуска. Внушавал им, че пюрето от леща е бифтек, а цветното зеле – котлети. Като трето им дал моркови с подправки и поискал да си представят, че ядат колбас.

– Всички обичате колбаси – ораторствувал той, – но вкусът не е нищо друго освен продукт на въображението. Казвайте си: „Аз ям колбас“ и това ядене ще замени колбаса.

Някои потвърдили това, но едно момче разочаровано си признало,

че не е успяло.

– Но защо си така уверен, че това не е колбас? – упорствувал домакинът.

– Защото не ме заболя стомахът – обяснило момчето.

Оказало се, че от колбасите, макар и да ги обожавал, винаги, и то веднага след яденето, започвали колики. Ако у нас нямаше нищо друго осван демона, щеше да бъде много по-лесно да се философствува. За съжаление у нас има и някои други неща.

Философия, необходима за живота

Ето още един от любимите доводи на философията: нищо няма значение, понеже май-много след сто години нас няма да ни има на тоя свят. А това, което всъщност ни е необходимо, е философия, която би била в състояние да ни подкрепя, докато сме живи. Никак не ме тревожи стогодишния ми юбилей; тревожи ме предстоящото плащане на сметките. Ако всички събирачи на подоходния данък, критици, инспектори от газовата компания и тям подобни се махнат и ме оставят на мира, сам бих станал философ. Аз съм готов да повярвам, че всичко на тоя свят е празна работа, но те не са готови. Заплашват ме, че ще прекъснат газа и говорят за призоваване в съда. Аз ги убеждавам, че след сто години всичко това ще ни бъде съвсем безразлично, но те отговарят, че ставало дума не за следващото столетие, а за сметката за миналогодишния април. Не искат и да чуят за моя демон – той не ги интересува. Честно казано, малко ме радва, че след сто години, както твърдят философите, аз ще бъда мъртъв. Повече ме топли надеждата, че те ще умрат. Освен това за сто години някои неща могат да се променят за добро. Възможно е и да не пожелаея да умра. Виж, ако зная, че ще умра утре, преди те да успеят да изпълнят заплахата си и да прекъснат газа или водата, преди да ми връчат призовката, с която ме плашат, може би – не съм съвсем сигурен – бих се радвал, че така сполучливо съм ги изиграл. Жената на един престъпник отишла една вечер при него в затвора и видяла, че яде печено сирене.

– Какво лекомислие, Едуард, да ядеш вечер сирене – укорила го любещата съпруга. – Много добре знаеш, че това е вредно за теб. Утре целият ден ще се оплакваш от черния дроб.

– Хич няма да се сетя за такова нещо – прекъснал я Едуард, – не съм толкова лекомислен, както ти смяташ. Утре ще ме обесят, и то на разсъмване.

У Марк Аврелий има редове, които винаги ме объркваша, преди да разбера в какво е работата. В бележка под линия е казано, че смисълът им не е ясен. Това го знаех и без бележката. Опитайте се да обясните за какво става дума там! Възможно е тези редове да са пълни със смисъл; възможно е и нищо да не означават. Мнозинството изследователи се придържа към второто, а малцинството твърди, че в тях има смисъл, но той едва ли някога ще бъде разгадан. Моето мнение е, че Марк Аврелий

просто е преживял един чудесен ден. Върнал се е у дома много доволен от себе си, без сам да знае защо.

– Трябва още сега да запиша това – си е казал той, – докато го помня.

Струвало му се, че никой никога не е казал нещо по-забележително. Възможно е дори да е пролял няколко сълзи, размишлявайки за добрите си деяния, и после неусетно да е заспал. На сутринта е забравил всичко, а напи-саното е останало по погрешка в книгата. Мисля, че това е единственото правдоподобно обяснение и то ме утешава.

Никой не може да бъде философ по всяко време.

Философията ни учи как да носим своя кръст, което повечето хора успяват да вършат и без нейната помощ. Марк Аврелий е бил император на Рим, а Диоген е живял като ерген и не е плащал за квартирата си. На мен ми е нужна философията на женения банков чиновник със седмична заплата от трийсет шилинга и на ратая, който издържа осемчленно семейство с не винаги сигурното възнаграждение от дванайсет шилинга. Бедите на Марк Аврелий са били преди всичко чужди бедни.

Как боговете би трябвало да се отнасят към подоходния данък

– Страхувам се, че се налага да се увеличат данъците – често трябва да е казал с въздишка Марк Аврелий, – но в края на краищата какво представляват данъците? Дреболия, която е одобрена от Зевс и е в пълно съгласие с човешката природа. Моят демон ми казва, че данъците нямат всъщност каквото и да било значение.

Главата на семейството обаче, който е трябвало да плаща тия данъци, сигурно не е намирал утеха във философията, когато не са му оставали пари за сандали на децата, а съпругата е искала нова дреха, с която няма да я е срам да се покаже в амфитеатъра (та това е единственото й развлечение в живота – да гледа как лъвът разкъсва някой християнин, – а ето че сега децата трябва да отидат без нея).

– Колко са досадни тия варвари – е бил готов да възкликне Марк Аврелий, забравил за миг философията, – защо палят домовете и лишават от покрив бедняците, защо вдигат копия срещу младенци и отвличат в робство деца? Защо не се държат прилично?

В края на краищата обаче философията взема връх над минутната му слабост.

– Глупаво е да се възмуствам от тях – сам се убеждава той. – Човек не бива да се сърди на смокиновото дърво, че ражда смокини, или на краставицата – че е горчица. Как да се държат варварите, ако не варварски?

И на Марк Аврелий не му е оставало нищо друго, освен да избие варварите и след това да им прости. Всички сме готови да простим прегрешенията на ближния си, след като сме си видели сметките. В малко швейцарско селце, до училищната ограда, видях веднъж едно момиче, което плачеше горчиво, отпуснало глава в ръцете си. Попитах го какво се е случило. Като хлипаше, то ми обясни, че неин съученик, момче на същата възраст, й грабнал от главата шапката и сега играел с нея на футбол от другата страна на оградата. Опитах се да го утеша с философски доводи. Обясних му, че момчетата са си момчета и че е напразно да се очаква от тях в тая възраст почтително отношение към дамските шапки, защото това не е присъщо на тяхната природа. Но философията беше чужда за момичето. То ми отговори, че той бил отвратително момче и затова го ненавиждала. Оказа се, че това била най-любимата й шапка. В

този момент момчето надникна зад ъгъла. Протегна ръка, за да ѝ подаде шапката, но момичето дори не го погледна. Реших, че инцидентът е приключен и продължих пътя си. След няколко крачки се обърнах, за да видя как е свършила работата. Леко смутено, момчето пристъпваше все по-близо, но момичето продължаваше да плаче, отпуснало глава в ръцете си.

Неприятна изненада очакваше момчето: момичето изглеждаше живо възплъщение на неутешима скръб и сякаш не забелязваше нищо около себе си. Момчето направи непредпазливо още една крачка и в същия миг момичето го удари по главата с дълга дървена кутия – навярно за моливи. Изглежда, момчето имаше здрава глава – звукът от удара се разнесе като ехо по долината. На връщане отново срещнах момичето.

– Пострадала ли е много шапката?

– А, не – отговори момичето и се усмихна. – Освен това тя е съвсем стара. Аз си имам по-хубава за празник.

Ратаят и всеобщото благо

Обичам често да философствувам особено с хубава пура в ръка, след сит обед. В такива минути аз разлиствам Марк Аврелий, томчето на Епикур, превода на Платоновата „Република“ и напълно се съгласявам с тях. Хората прекалено много се вълнуват за празни работи. Би трябвало да се учим на невъзмутимост. Ние имаме сили да понесем всичко, което би ни сполетяло, защото такива ни е създала природата. Глупак е този ратай с неговата несигурна дванадесетшилингова седмична заплата: би трябвало да е доволен от това, което има. Нима не са му спестени вълненията за това дали капиталът му е вложен сигурно при четирипроцентна лихва? Нима слънцето не изгрява и залязва и за него? Мнозина от нас никога не виждат изгрева, а нашите така наречени нищи братя се радват на преимуществото почти всеки ден да наблюдават това утриино празненство. Нека ликува техният демон. Защо ще страдат, ако децата им плачат от глад? Нима не е в реда на нещата децата на бедняка да плачат от глад? Така са устроили този свят боговете. И нека демонът на бедняка размишлява за ползата, която допринася за обществото с евтиния си труд. Нека ратаят помисли за общото благо.

КРАЙ

© 1970 Красимира Тодорова, превод от английски

Jerome K. Jerome
Philosophy and the Daemon, 1908

Сканиране, разпознаване и редакция: Теодора, 2008

Публикация

Джером К. Джером

Празни мисли на един празен човек

Избрани разкази

Издавателство „Народна култура“, София, 1970

Съставителство и превод от английски: Красимира Тодорова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7361>]